

Azərbaycanın QURTULUŞ salnaməsi: Heydər Əliyevdən İlham Əliyevə

30

Ulu Öndərin qurtuluş mirası: Ümid körpüsündən Şuşa Bəyannaməsinə

Yetmiş illik sovet dönməindən sonra Azərbaycan 1991-ci ildə yenedən müstəqilliyinə qovuşdu. Amma müstəqilliyimizin ilk illəri ağır sınaqlarla, faciəli hadisələrlə, siyasi xaosla və iqtisadi çöküşlə yadda qaldı. Müstəqilliyin ilk illərinin belə gəlişi insanlarda böyük bədbinlik yaratmışdı. Müstəqillik bir arzu, xəyal və ideal idi. Bir çoxları müstəqilliyi problemlərin öz-özlüyündə həll edilməsi kimi başa düşürdü. Amma reallıq fərqli idi. Müstəqillik nəinki mövcud problemləri həll etməmişdi, hətta özü ilə yeni problemlər, çətinliklər və çağırışlar gətirmişdi.

70 il SSRİ iqtisadiyyatının tərki hissəsi kimi sosializm üzərində qurulmuş Azərbaycan iqtisadiyyatı birdən-birə kapitalizmə keçməli idi. Köhnə sistem dağılmış, yeni sistem isə nəinki qurulmamışdı, hətta o barədə bir anlayış belə demək olar ki, yox idi.

Eyni zamanda Qarabağda erməni separatizmi alovlanmışdı və torpaqlarımızın işğalı prosesi başlamışdı, ordumuz isə, ümumiyyətlə, yox idi. Sovet idarəçilik sistemi dağılmışdı, yeni idarəetmə sistemi yox idi. Sözdə demokratiya və azadlıqdan danışılma da, əslində, demokratiyanın, azadlığın praktikada necə olması, necə qurulması barədə bir baxış yox idi. Formal müstəqillik elan edilmişdirsə də, faktiki müstəqillik mövcud deyildi, üstəlik bir çox ziddiyyətli xarici qüvvələrin marağı Azərbaycana yönəlmişdi. Bu maraqlar isə Azərbaycana yaxşı nəşə vəd etmirdi. Milli birlikdən bəhs edilərsə də, buna hələ nail olunmamışdı.

Üstəlik belə bir ağır taleyüklü dönmədə respublikada doğru, düzgün siyasət yürüdükdən lider yox idi. Belə şəraitdə, bir tərəfdən ha-

kimiyyət hərisi olan naşı qüvvələr, digər tərəfdən isə xarici qüvvələrin təsiri altında olan qruplar hakimiyyət uğrunda amansız mübarizəyə girişmişdi. Həvadarlarının dəstəyinə arxalanan Ermənistan isə fürsəti fəvriyə vermək istəmişdi. Azərbaycanlılar 1990-cı ildə 20 Yanvar və 1992-ci ildə Xocalı qırğınlarına məruz qaldılar. Şuşa kimi alınmaz qala, milli və tarixi qürur simvolumuz düşmənin işğalı altına düşdü. Qarabağla Ermənistan arasında olan son dərəcə strateji əhəmiyyətli Laçın düşmənin əlinə keçmişdi. 1993-cü ildə isə Kəlbəcər də işğal olundu. Bakıda isə hakimiyyət uğrunda mübarizə nəinki sönüm, əksinə, daha da şiddətlənirdi. Nəhayət, 4 iyun 1993-cü ildə ölkəmiz vətəndaş müharibəsinin astanasına gəlib çıxdı, Gəncədə qaradaş qanı axıdıldı.

Bütün bunlara baxmayaraq, xalqın inamı hələ tam sönməmişdi. Çünki Heydər Əliyev kimi böyük oğlu vardı. Nəinki sadə xalqın, eləcə də respublikanın bu ağır duruma gəlib çıxmasına əsas məsuliyyət daşıyan ozamankı ölkə rəhbərliyinin də gözləri Heydər Əliyevə dikilmişdi, onu təkidlə paytaxt Bakıya dəvət edərək yaranmış çıxılmaz vəziyyətdən çıxış yolu tapmasını gözləyirdilər.

Ulu Öndər Heydər Əliyev xalqın səsinə səs verərək 1993-cü il iyunun 9-da Bakıya gəldi. İyunun 15-də isə Azərbaycan Ali Sovetinin Sədri seçildi. İyunun 24-dən etibarən Heydər Əliyev həm də Azərbaycan Prezidentinin səlahiyyətlərini həyata keçirməyə başladı.

Milli Məclis 1997-ci ildə 15 İyunu dövlət bayramı elan etmişdir və o vaxtdan bu tarix Milli Qurtuluş Günü kimi qeyd olunur.

1993-cü ildə Ulu Öndər Heydər Əliyevin ikinci dəfə, amma müstəqil Azərbaycanda siyasi hakimiyyətə qayıdışı ilə ölkəmizin çoxsaylı problem və çətinliklərdən qurtulması, ağır imtahan və sınaqlardan üzüağ çıxması üçün keşməkeşli bir yol başladı. Bu yolun bələdçisi Heydər Əliyevin intellektual dühası, nəhəng idarəçilik təcrübəsi, vətən sevgisi və Azərbaycan xalqının məhəbbətindən qidalanan mənəvi gücü idi. Məhz Heydər Əliyevin qüdrəti sayəsində Azərbaycan vətəndaş müharibəsindən, dövlətçiliyinin itirilməsindən, iqtisadi tənəzzüldən, mənəvi böhrandan qurtuldu və rifah, inkişaf yoluna qədəm qoydu.

Bu yolda Heydər Əliyev çox mücadilələr apardı. Elə bir onu demək kifayətdir ki, Heydər Əliyevə qarşı dəfələrlə sui-qəsd və silahlı dövlət çevrilişi cəhdləri təşkil edildi. Bundan əlavə müxtəlif mütəşəkkil silahlı dəstələrin zərərsizləşdirilməsi, ictimai asayişin bərpası və sabitliyin təmin edilməsi kimi məsələlər zaman, cəsarət və iradə tələb edirdi.

Əlbəttə ki, Heydər Əliyevin öndərlik etdiyi qurtuluş yolu hər biri ayrıca tədqiqat mövzusu olacaq mürəkkəb, çoxşaxəli və müxtəlif nüanslar, məqamlar, addımlar, planlar və fəaliyyətlərlə zəngin olmuşdur. Bir məsələ üzərində xüsusi dayanmaq istərdim. Qurtuluş Günü 15 İyun tarixi üçün elan edilərsə də, əslində, Heydər Əliyev müstəqil Azərbaycanın qurtuluşuna daha əvvəldən başlayıb. Bu mənada hələ Naxçıvanda onun təşəbbüsü və rəhbərliyi ilə Türkiyə ilə Naxçıvan arasında ərşəyə gətirilmiş Ümid körpüsü xüsusi vurğulanmalıdır.

Ümid körpüsü 28 may 1992-ci ildə Azərbaycanla Türkiyə arasında sərhəddə Araz çayı üzərində açılıb.

Körpünün açılışında Heydər Əliyevlə birgə Türkiyənin o dövrdə baş naziri Süleyman Dəmirəlin rəhbərliyi altında böyük nümayəndə heyəti də iştirak etmişdi. Süleyman Dəmirəl körpünün açılış zamanı çıxışında demişdi: "Azərbaycan özünün ədalətli mübarizəsində tək deyil. Biz dünyanın Azərbaycan haqqında həqiqətləri bilməsi üçün özümüzün əslilən hər şeyi edirik və edəcəyik. Sizi əmin etmək istəyirəm ki, Türkiyə həmişə Azərbaycanla birlikdə olub və olacaq. Biz kədəri və sevinci birlikdə bölüşəcəyik".

Ulu Öndər Heydər Əliyev isə o zaman demişdir: "Belə bir körpü tikmək bizim bir azərbaycanlı kimi, şəxsən mənəm on illərlə qəlbimdə olan arzu idi. Bu fikir mənəm qəlbimdə on illərlə yaşayırdı. Mən özümü xoşbəxt hesab edirəm ki, gördüyüm bütün başqa işlərlə bərabər, o ümid, həsrət körpüsünün qısa müddətdə tikilməsinin, yaranmasının təşəbbüskarı oldum".

Azərbaycan tarixini mükəmməl bilən Heydər Əliyevin bu sözləri təsadüfi deyildi. Çünki bu körpü sözün həqiqi mənasında bir ümid, həsrət körpüsü idi. Bu sözün mahiyyətini başa düşmək üçün 1945-ci ildə Türkiyəyə sığınmış azərbaycanlıların Boraltan körpüsü üzərində başına gətirilmiş tarixi faciəni xatırlamaq yerinə düşər. Həmin azərbaycanlılar repressiyalardan qurtulmaq üçün son ümid yeri olaraq Türkiyəyə sığınmışdılar. Amma o ümid sonda puç oldu. Ozamankı Türkiyə rəhbərliyi azərbaycanlıları SSRİ-yə təhvil verməyə razılaşdı. Baxmayaraq ki, azərbaycanlılar "xahiş edirik bizi burada güllələyin, öz bayrağımızı altında ölək" deyirdilər. Boraltan körpüsündən keçən əlibağlı azərbaycanlılar elə oradaca türk əsgərlərinin gözləri önündə güllələnirdilər. Türk polis bölməsi komandirinin bu hadisədən sonra özünü öldürdüyü deyilir. Bununla bağlı bir ağı da yaranıb:

"Boraltan bir körpü, aşar keçər Aras',
Yusan Aras suyuyla, çıkmaz yüzün karası.
Düşman bekler karşıda, önüne kattı beni,
Can alınan çarşıda, kardeşim sattı beni.
Dönüp selendim geri, merhametsiz birine,
Beni siz vursaydınız, şu gavurun yerine".

İki qaradaş ölkənin arasında güllələnən bu insanların faciəsi həm də iki qaradaş ölkənin həsrətinin rəmzidir. Beləliklə, Ümid körpüsü təkcə Naxçıvanın blokadasının qırılması və insanların vəziyyətinin yaxşılaşdırılması üçün deyil, eləcə də Türkiyə və Azərbaycanın həsrətinin bitməsi, onların yaxınlaşması və birliyi üçün önəmli təməl olmuşdur. Bununla bir tərəfdən Ulu Öndərin "bir millət, iki dövlət" fəlsəfəsi real surətdə həyata keçirilməyə başlamış, digər tərəfdən isə Azərbaycanın müxtəlif təhdidlərdən, beynəlxalq təzyiqlə və təhlükələrdən, eləcə də işğaldan qurtulmaq strategiyası praktik olaraq formalaşmağa başlamışdır.

2020-ci ildə 44 günlük Vətən müharibəsi zamanı ilk andan Prezident Ərdoğan Türkiyənin Azərbaycana siyasi dəstəyini ifadə edərək ölkəmizin yanında olduğunu bütün dünyaya bildirdi. Prezident İlham Əliyev bəyan etdiyi kimi, məhz Türkiyə Prezidenti Ərdoğanın bu mesajı bir çox ölkələrin Azərbaycanla Ermənistan arasındakı müharibəyə xaricdən müdaxilə cəhdlərini qarşısını aldı. Prezident Ərdo-

ğan işğaldan azad edilmiş torpaqlarımıza və Şuşa şəhərinə səfər etmiş ilk xarici ölkə başçısıdır. 2021-ci il iyunun 15-də Prezident İlham Əliyev və Prezident Ərdoğan Azərbaycan və Türkiyə arasında müttəfiqlik münasibətlərinə dair Şuşa Bəyannaməsini imzaladılar. Bununla da faktiki müttəfiqliyimiz rəsmiləşdi. Azərbaycan-Türkiyə münasibətlərində yeni era başladı.

Ulu Öndər Heydər Əliyevin "bir millət, iki dövlət" fəlsəfəsinin praktik təcəssümü olaraq Şuşada Azərbaycan Prezidenti, Müzəffər Ali Baş Komandan İlham Əliyev və Türkiyə Prezidenti Rəcəb Tayyib Ərdoğan arasında müttəfiqlik münasibətlərinə dair Şuşa Bəyannaməsinin imzalanmasının 15 İyun Qurtuluş Günündə baş verməsi bayrama bayram qatır. Çünki Şuşa Bəyannaməsi qurtuluşumuzun məntiqi nəticəsi və əbədiyyətinin daha bir zəmanətidir, Türkiyə-Azərbaycan qaradaşlığının daha da möhkəmlənməsi deməkdir.

Sevindirici haldır ki, yenedən Türkiyə Prezidenti seçilən Rəcəb Tayyib Ərdoğan Azərbaycana 12-13 iyunda səfər edib. Bu səfər həm Qurtuluş Günü, həm də Şuşa Bəyannaməsinin öldürülmə ərəfəsində baş verib. Səfər zamanı Prezident Ərdoğan bildirdi ki, "Türkiyə-Azərbaycan qaradaşlığı dünyada qıbtə ilə izlənilir". Prezident İlham Əliyev isə diqqəti münasibətlərin

beynəlxalq təhlükəsizlik baxımından əhəmiyyətinə yönəldib: "Türkiyə-Azərbaycan birliyi sabitlik, inkişaf və təhlükəsizlik faktorudur". Bu bəyanatlar Azərbaycan-Türkiyə qaradaşlığının daha da möhkəmləndirilməsinə, Ulu Öndərin "bir millət, iki dövlət" fəlsəfəsinin praktik surətdə reallaşdırılmasının davam etdirilməsinə olan qarşılıqlı sədəqətin ifadəsidir.

Qeyd edilənlər bir daha təsdiq edir ki, Ulu Öndər Heydər Əliyevin Azərbaycanda hakimiyyətə qayıdışı ölkəmizin qurtuluşu üçün misilsiz rol oynayıb. Onun ilkin cığırlarını açdığı, təməllərini yaratdığı bu qurtuluş yolu bu gün də həm ölkəmizin milli maraqları, rifahı və inkişafı, həm regionda sülh və tərəqqi, eləcə də bütün türk dünyası üçün mühüm rol oynayıb.

Prezident, Müzəffər Ali Baş Komandan İlham Əliyevin rəhbərliyi ilə 2020-ci ildə 44 günlük Vətən müharibəsində qəhrəman əsgərlərimizin torpaqlarımızı işğaldan azad etməsi və zəfər qazanması Heydər Əliyevin Azərbaycana gətirdiyi qurtuluşun davamıdır. Ulu Öndərin qoyub getdiyi böyük irs etibarlı əllərdədir.

Adil ƏLİYEV,
Milli Məclis Sədrinin müavini,
parlamentin Gənclər və İdman
komitəsinin sədri